

Вікторія ВЛАСЕНКО

магістрантка спеціальності 016
Спеціальна освіта
(016.02 Олігофренопедагогіка),
Сумський державний педагогічний
університет імені А.С. Макаренка
Науковий керівник – **Ю.О. ЛЯННОЙ**,
доктор педагогічних наук, професор

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ КОМАНДНОЇ РОБОТИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ

Стаття присвячена обґрунтуванню психолого-педагогічних засад командної роботи в умовах інклюзивного навчання. Проведено ретроспективний аналіз впровадження інклюзивної освіти в Україні: від стихійної інклюзії - до інклюзії на законодавчому рівні. Схарактеризовано сучасний стан інклюзивної освіти, а саме вимоги до команди психолого-педагогічного супроводу дітей із особливими освітніми потребами.

У ході дослідження з'ясовано, що сьогодні багато фахівці дійшли єдиної думки, що для розвитку інклюзії необхідні три компоненти: мотивація закладів освіти, командна робота та компетентність спеціалістів психолого-педагогічного супроводу дітей із особливими освітніми потребами.

Ключові слова: інклюзія, команда психолого-педагогічного супроводу, діти з особливими освітніми потребами, заклади освіти.

The article is devoted to the substantiation of the psychological and pedagogical principles of teamwork in the conditions of inclusive education. A retrospective analysis of the implementation of inclusive education in Ukraine was conducted: from spontaneous inclusion to inclusion at the legislative level. The current state of inclusive education is characterized, namely the requirements for a team of psychological and pedagogical support for children with special educational needs.

In the course of the research, it was found that today many specialists have come to a consensus that three components are necessary for the development of inclusion: the motivation of educational institutions, teamwork and the competence of specialists in the psychological and pedagogical support of children with special educational needs.

Key words: inclusion, team of psychological and pedagogical support, children with special educational needs, educational institutions.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Інклюзивна освіта в Україні розпочала своє розповсюдження з 2012 року, що було зумовлено ратифікацією Конвенції про права інвалідів. Але треба зазначити, що це фрагментарний, точковий досвід окремих закладів освіти, так названа «стихійна інклюзія», яка може вважатися експериментальною.

Після цього часу велика кількість науковців і практиків почали активно вивчати це питання.

Наукові дослідження В. Бондаря, О. Боряк, В. Гладуш, А. Колупаєвої, І. Кузава, О. Мартинчук, М. Матвеевої, С. Миронової, В. Панка, Т. Сак, В. Синьова, О. Таранченко, В. Тищенко, А. Шевцова та ін. висвітлюють організаційні та методичні форми впровадження інклюзивної освіти.

У 2017 р. прийняли Закон про інклюзивну освіту, в якому прописані права дітей з особливими освітніми потребами (ООП). Кожна дитина має право безкоштовно навчатися у будь-якому освітньому закладі, незалежно від наявності групи інвалідності. У Законі прописані наступні права учнів: можливе віддалене чи індивідуальне навчання; необхідною є психолого-педагогічний, корекційно-розвитковий супровід; передбачене зарахування в інклюзивні класи закладів загальної середньої освіти; необхідним є облаштування навчальних приміщень з урахуванням потреб учнів з ООП; підтримка фахівців зі спеціальної освіти; адаптована навчальна програма, форми та методи навчання [3].

Але сьогодні питання інклюзивної освіти залишається відкритим, оскільки велика кількість як прибічників так і фахівців, які залишаються прихильниками спеціальної освіти.

Мета статті – визначити та обґрунтувати психолого-педагогічні засади командної роботи в умовах інклюзивної освіти, що є, на нашу думку, головною умовою результативності навчання та розвитку дітей із ООП.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як свідчать дослідження В. Гладуша «У різних країнах світу інклюзивна форма навчання дітей з особливими освітніми потребами існує понад 50 років і стала вже світовою тенденцією. До країн із найбільш досконалим розвинутим законодавством у галузі інклюзивної освіти належать: Канада, Кіпр, Данія, ЮАР, Іспанія, Бельгія, Швеція, Великобританія, США. У цих країнах законодавство підтримує інклюзивну освіту з кінця 1960-х рр. і акцентує увагу саме на соціалізацію «особливих» дітей, в результаті якої вони стають повноправними членами суспільства.

Україна не може сліпо скопіювати досвід інших країн через різні економічні, етнографічні умови та різний менталітет, вона створює свій шлях розвитку інклюзивного навчання.

Вперше в Україні про інклюзивну освіту заговорили в 1998 р, коли Всеукраїнським фондом «Крок за кроком» створена перша програма «Залучення дітей з особливими потребами в освітнє середовище»,

яка спрямовувалася на розробку ефективної моделі забезпечення успішного навчання дітей з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітнього навчального закладу. Вивчення світового досвіду реабілітації дітей з вадами фізичного чи розумового розвитку доводить, що реалізація їхнього права на освіту та максимальний розвиток здібностей набуває особливого значення» [1].

Сьогодні, аналізуючи досвід впровадження інклюзії в заклади освіти можна стверджувати, що адаптація дитини з особливими освітніми потребами – турбота не лише вчителя.

Розробкою індивідуальної програми розвитку займається ціла команда фахівців: соціальний працівник, шкільний психолог, асистент вчителя (помічники вчителя та дитини), реабілітолог, дефектолог. Головними її учасниками є батьки. Але, працювати: інформувати, пояснювати, розповідати – співпрацювати потрібно і з батьками інших дітей, які не мають порушень розвитку. Розпочинається командна робота на всіх рівнях.

Діти з особливими освітніми потребами – різноманітна категорія дітей, які мають різні порушення психофізичного розвитку: ДЦП, розлади аутистичного спектру (РАС), інтелектуальні порушення, затримку психічного розвитку (ЗПР), синдром дефіциту уваги та гіперактивності (СДУГ) та інше.

За статистикою, у чверті дітей у розвинених країнах є значні порушення здоров'я. У 60 % – виражені індивідуальні особливості (зайва вага, нюанси зовнішності тощо). Якщо учні не розуміють особливостей однокласника, який має РАС або ЗПР, це викликає ще більше питань, тривоги та відчуження. Тому вчитель має все чесно і доступно для їхнього розуміння пояснити ще до появи дитини з ООП.

Сьогодні, однією з європейських технік, інтегрованих в заклади освіти України є *скаффолдінг* – створення умов підвищення успішності кожного учня. Для цього дитина повинна вчитися в «зоні найближчого розвитку», тобто робити те, що їй цікаво, але тим, чим ще неможливо опанувати без підтримки. Ніщо так не покращує мотивацію, як можливість впоратися із завданням та досягти успіху.

Скаффолдінг – це процес, який дозволяє дитині (у тому числі з ООП) вирішити проблему, виконати завдання або досягти цілей, які знаходяться за межами її індивідуальних зусиль або можливостей.

Як допомогти? Сказати «Молодець, у тебе все вийде»? Але ж дитина розуміє, що її спроби поки далекі від результату. Тому використовуються різноманітні види підтримки:

Вербальна – може бути не тільки прямою (заохочення), а й непрямою, не адресною: «Весь клас скоро впорається», «Це не так складно, як здається».

Невербальна – допомога / підтримка через міміку, жести, вказівки, рухи тіла.

Фізична підтримка – скажімо, можна писати, малювати чи конструювати щось із учнем разом «рука в руці», одночасно чи за наслідуванням.

Моделювання – демонстрація виконання завдання.

Візуальний стимул – картинки, піктограми, символи тощо.

Маніпуляція символами – розташування об'єктів у певному порядку.

Висновки та подальша перспектива. Підсумовуючи вище викладене можна зазначити, що однією з важливих умов організації інклюзивного процесу є командна робота працівників. Управлінська команда – це група спеціалістів, об'єднана розумінням перспективи розвитку закладу освіти і яка проводить у колективі єдину політику щодо досягнення поставлених цілей.

Функціонування та розвиток інклюзивного закладу освіти залежить від обміну інформацією та здібності людей спільно вирішувати проблеми та завдання.

Командна робота сприяє більш успішній роботі закладу освіти, швидкої адаптації освітньої системи до змін у зовнішньому середовищі, чіткому реагуванню на зміну освітнього запиту, а також модернізації організаційної системи управління при переході від функціонально-лінійної організаційної структури до матричної структури, в якій поєднуються вертикальна та горизонтальна системи управління.

Нині не всі педагоги готові сприймати інклюзію з радістю та оптимізмом, присутність у класі дитини з ООП – це завжди проблема для фахівця.

У зв'язку з цим перед управлінською системою стоять такі завдання: формування у педагогів мотивації до впровадження інклюзивної практики у роботу закладу освіти; підготовка до оволодіння засобами та методами роботи в інклюзивному класі.

Зміст управлінської та методичної діяльності як супроводу інклюзивної освіти зводиться до наступного:

- організація вивчення педагогами нормативно-правової бази інклюзивної освіти;
- підготовка нормативно-правової бази проекту: прийняття рішення про організації моделі інклюзивної освіти у конкретному закладі освіти, розробка локальних актів;
- створення предметно-розвивального середовища для роботи з дітьми з ООП;
- організація вивчення типологічних особливостей дітей з ООП, складання програм, розробка індивідуальних освітніх маршрутів;
- створення методичного супроводу освітнього процесу в інклюзивному класі;
- створення ефективної команди фахівців, що визначають «змістовне поле» інклюзії, психолого-педагогічної корекції професійно значущих якостей, умінь та навичок педагогів, їх вдосконалення;
- підготовка дитячого, педагогічного та батьківського колективів до прийняття дітей з ООП, підвищення професійної компетентності як освітян так і батьків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гладуш В. Інклюзивна освіта в Україні: успіхи, проблеми, перспективи. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/729855/1/%D0%86%D0%BD%D0%BA%D0%BB%D1%8E%D0%B7%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B0%20%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0%20%D0%B2%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96%20%D1%83%D1%81%D0%BF%D1%96%D1%85%D0%B8,%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B5%D0%BC%D0%B8,%20%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%B8.pdf>
2. Каплієнко, А., & Літовченко, О. (2020). Командна робота в умовах інклюзії: термінологічний аспект. *Збірник наукових праць ЛОГОС*, 55-56. <https://doi.org/10.36074/05.06.2020.v2.21>
3. Інклюзивна освіта в Україні: засади та розвиток. URL: <https://buki.com.ua/news/inkluzyvna-osvita/>
4. Прохоренко Л. І., Бабяк О. О., Баташева Н., Душка А. Л., Недозим І. В., Омельченко І. М., Орлов О. В. Навчання дітей з порушеннями когнітивного розвитку в умовах компетентнісного підходу: навчально-методичний посібник / за ред. В. В. Засенко, Л. І. Прохоренко. 2020. 435 с.
5. Тищенко В. В. Зміст інтелектуального компонента мовленнєвої діяльності. *Науковий Часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова*, 2005. №3. С. 129–141.